

भवेत् । कर्महेतुकश्च मोक्षः प्राप्नोति न ज्ञाननिमित्त इति ।
स चानिष्टः अनित्यत्वञ्च मोक्षस्य प्राप्नोति । न हि क्रिया-
निर्गतोऽर्थो नित्यो दृष्टः । नित्यञ्च मोक्षोऽभ्युपगम्यते ।
“एष नित्यो भवति” सन्त्ववर्णात्” इ० उ० भा० ।
२ परमात्मनि तस्य सर्वेषामात्मत्वेनान्यकामयितव्याभावात्
आप्तकामत्वम्” आप्तः युक्तः उचितः कामः इच्छा यस्य
इति विग्रहे तु । नैयायिकमतसिद्धे ईश्वरे च सन्निव-
केच्छाश्रयत्वादीश्वरस्य तथात्वम् ।

आप्तकारिन् लि० आप्तं युक्तं करोति कृ-णिनि ईत० ।
१ युक्तकारके आप्तश्चासौ कारो । २ प्रत्ययिते आप्ता-
कारके ऋत्यादौ । “अरक्षिता ऋहे रुद्धाः पुरुषैश्चाप्तका-
रिभिः” मनुः । “भीष्मादोनाञ्च सर्वेषां सुहृदामाप्त
कारिणाम्” “अन्विष्य दाहयामास पुरुषैराप्तकारिभिः”
भा० । भा० आश्व० प० ११ अ० ।

आप्तगर्भा स्त्री आप्तोगर्भा यया । गर्भिण्याम् स्त्रियाम् ।
आप्तवाच् स्त्री आप्ता युक्ता प्रमादादिदोषशून्या वाक् ।

१ वेदे तन्मूले २ सृतीहासपुराणादौ च “आप्तवागनुमा-
नानाभ्यां साध्यं त्वं प्रति का कथा” रघुः आप्तवचनाप्रवा-
क्यादयोऽप्यत्र न० । आप्ता युक्ता वाग्यस्य । प्रमादशून्यावाक्ये
महर्षिप्रभृतौ लि० । आप्तवचनाप्रवाक्यादयोऽप्यत्र लि०

आप्तमृति स्त्री कर्म० । १ वेदे २ सृत्यादौ च आप्तमृदे उदा० ।

आप्ति स्त्री आप-क्तिन् । १ संयोगे, २ संप्राप्तौ ३ स्त्रीसंयोगे”

मेदि० ४ संवन्धे, ५ लाभे हेम० ईसमाप्तौ “काम-
स्याप्तिं जगतः प्रतिष्ठाम्” कठोप० । कामस्याप्तिं
समाप्तिम् तत्र हि सर्वं परिकामाः समाप्ताः” भा०
७ सम्पदि च “सैवास्याप्तिर्वा सम्पत्” शत० ब्रा० । तत्र संवन्धे
“ऋत्योराप्तिमतिमुच्यते” शत० ब्रा० । लाभे “सर्वावाप्तौ सर्व-
स्यावरुद्धौ” शत० ब्रा० “तपः किलेदं तद्वाप्ति-
साधनम्” कुमा० “दीक्षां विवेश धर्मात्मा वाजिमेघाप्रये ततः”
भा० आश्व० १८ अ० । ८ उत्तरकावे आयतौ च त्रिकाण्ड० ।

आप्तः लि० आप-तव्य वेदे णि० । १ आप्तव्ये “पतित आप्तेऽप्रा-
यजतः” ऋ० ५, ४१, ८ । “आप्तः आप्तव्यः” भा० लोके तु
आप्तव्य इत्येव । आप्तमर्हति यत् । २ आप्तयोग्ये लि० ।

आप्तवान् पु० अप्रवानय स्वार्थे क्ण् । अप्रवानशब्दार्थे
वत्सगोत्र प्रवरे ऋषिभेदे ।

आप्य लि० अपानिदम् अण् चातृ स्वार्थे षञ् । १ जलसम्ब-
न्धिनि अपां विकारे तु अस्मयमित्येव” सि० कौ० आप-
यत् । २ प्राप्ते लि० “योनोनेदिदमाप्यम्” ऋ० ७, १५, २,

३ चाक्षुषमन्वन्तरीये देवभेदे च । “चाक्षुषस्थान्तरे तात !
मनोर्देवानिमान् दृष्टुम् । आप्याः प्रभूता ऋभवः पृथुकाश्च
दिवौकसः । लेखानाम महाराज पञ्च देवाः प्रकीर्त्तिता”
हरिवं १७ अ० । “मातुषा आशापाला अद्यैते देवाश्चाप्याः
साध्याः अन्वाध्या मरुतः” इति शत० ब्रा० कर्मभिराप्य-
त्वात्तेषामाप्यत्वम् द्रष्टव्यम् । ४ (कुड) दृष्टे पु० रायसकुटः ।

आप्यान न० आ+प्याय-भावे क्त । १ प्रीतौ २ दृष्टौ च । कर्त्तरि
क्त । ३ प्रीते ४ दृष्टे च लि० ।

आप्यायन न० आ+प्याय-ल्युट् । १ दृष्टौ, २ प्रीतौ च । णिच्
ल्युट् । ३ तर्पणे प्रीणने ४ वर्द्धने च “अग्नेः सोमयमाभ्यर्
च कृत्वाप्यायनमादितः” मनुः । ल्यु । ५ प्रीणनकर्त्तरि लि० ।
“पितृप्रसादमिच्छेयं तप आप्यायनं पुनः” भा० व० प०
८२ अ० । “दैवं हि पितृकार्यस्य पूर्वमाप्यायनं कृतम्”
मनुः तन्मोक्षो ईदीक्षणीयमन्त्रसंस्कारभेदे “मन्त्राणां दश-
कथ्यन्ते संस्काराः सिद्धदायिनः । जननं जीवनं पश्चा-
त्ताडनं बोधनं तथा । अथाभिषेको विमलीकरणाप्यायने
तथा । तर्पणं दीपनं युग्मिर्देश्यता मन्त्रसंक्रियाः” इति
विभक्त्य । “कुशोदकेन मन्त्रेण प्रत्यर्च्यं प्रोक्ष्यं मनोः । तेन
मन्त्रेण विधिवदेतदाप्यायनं मतम्” शा० ति० उक्तम् ।

आप्यायित लि० आ+प्याय-णिच्-क्त । १ प्रीणिते २ पूरिते ३ वर्द्धिते
च । “एषा स्त्र्यस्य वीर्येण सोमस्याप्यायिता तनुः ।
पौर्णमास्यां स दृश्येत संपूर्णा दिवसक्रमात्” कृ० पु० ।
४ आनन्दिते च ।

आप्र लि० आ+प्र मूल० क्त । १ पूरके । “स्वर्जने भर आप्रस्य
वक्त्रिः” ऋ० १, १३, २ “चक्षुर्मित्स्य वरुणस्थाने राप्ता
द्यावा” स्त्र्योपस्थानमन्त्रः ।

आप्रच्छन् न० आ+प्रच्छ-ल्युट् । गमनागमनसमये
१ बभूनासत्योन्यकुशलजिज्ञासायाम् २ आनन्दसम्पादने च ।

आप्रच्छन् लि० आ+प्र-च्छ-क्त । १ अत्यन्तगुप्ते २ ईषदुगुप्ते
च अस्याप्रच्छनार्थत्वोक्तिः शब्दकल्पद्रुमे प्राप्तादिकी हेमचन्द्रे
आप्रच्छनमित्येव पाठः द्वित्वनकारयुक्तपाठस्तु प्रमादिकः ।
आप्रपद अव्य० प्रपदं पदाय तत्पर्यन्तम् अव्ययी० । पादायपर्यन्ते
आप्रपदीन लि० आप्रपदं पादायान् व्याप्नोति ख । पादा-
यान् लब्धमाने वृद्धादौ । [ईषदुद्रवणे ।

आप्रवण लि० ईषत् प्रवणः । ईषद्वन्ने आ+प्रु-ल्युट् ।
आप्री स्त्री आप्रीणात्यनया आ-प्री-ड गौरा० ङीष् । प्रया-
जयाज्यायाम् “प्रैषेभिः प्रैषेणाप्नोत्याप्रीभिराप्नीर्य-
ज्ञस्य” यजु० १८, १८ । “आप्रीभिः प्रयाजयाज्याभिः”